

Sean Sayers

Canterbury'deki Kent Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesidir. Marx'ın felsefesi üzerine çalışmalarıyla tanınan Sayers, başka kitapların yanı sıra, *Reality and Reason (Gerçeklik ve Akıl, 1985)* ve *Hegel, Marx and Dialectic (Hegel, Marx ve Diyalektik, 1994)* adlı kitapların yazarıdır. *Radical Philosophy (Radikal Felsefe)* adlı derginin de kurucu editörüdür.

Eserin Orijinal adı:
Marxism and Human Nature
(Routledge, Londra,1998)

MARKSİZM VE
İNSAN DOĞASI

Sean Sayers

İngilizceden Çeviren
Şükrü Alpogut

Yordam Kitap: 76 ♦ Marksizm ve İnsan Doğası ♦ Sean Sayers
ISBN-978-9944-122-47-4 ♦ Çeviri: Şükrü Alpagut ♦ Kitap Editörü: Yıldız Silier
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç ♦ Sayfa Düzeni: Gönül Göner
Birinci Basım: Mayıs 2009 ♦ İkinci Basım: Şubat 2013
Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan
© Sean Sayers; © Yordam Kitap, 2008

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 12027)
Cihangir Mah. Güvercin Caddesi Baha İş Merkezi A Blok
Haramidere - İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

felsefe

MARKSİZM VE
İNSAN DOĞASI

Annem
Tana Sayers'in (1909-1990)
anısına

İÇİNDEKİLER

Türkçe Basım İçin Önsöz	11
Önsöz	15
Teşekkürler	17

KISIM I

ÇALIŞMA VE İNSAN DOĞASI	19
1 Giriş: Tarihsel Bir Olgu Olarak İnsan Doğası	21
2 Kendini Gerçekleştirmenin İki Anlayışı	36
3 Çalışma Gereksinimi	65
4 Boş Zamanın Rolü	96
5 Yabancılaşma ve İktisadi Gelişme	121

KISIM II

DEĞERLER VE İLERLEME	137
6 Gerçek ve Akılcı	139
7 Analitik Marksizm ve Ahlak	159
8 Ahlaksal Değerler ve İlerleme	183
9 Marksizm ve İnsan Doğası	210
EK: Gorz'un Çalışma ve Özgürleşme Konusundaki Görüşleri ...	239
Kaynakça	252
İsim Dizini	262

TÜRKÇE BASIM İÇİN ÖNSÖZ

Kitabın birinci bölümünde, çalışmanın insan yaşamındaki rolüne ilişkin felsefi sorunlara odaklandım. Marx'ın felsefesinin temel ve özgün niteliklerinden birisinin, insanların aslen üretken varlıklar olduklarını ve çalışmanın potansiyel olarak özgürleştirici ve insanın kendini gerçekleştirmesine yardımcı bir faaliyet olduğunu ileri sürdüm. Bu konuların anlamlılığı uzun vadede de sürecektir. Ama bu kitabın kaleme alındığı 1980'lerde bunlar özellikle gündemin sıcak konularını oluşturuyordu. 1980'lerin Britanya'sında kitlesel işsizlik ve bunun yol açtığı grevler vardı. Ne yazık ki, kitlesel işsizlik şimdi de karşımızda; çalışma ve bunun insan yaşamındaki rolü gene acil biçimde ilgi alanımızın içinde.

Kitabın ikinci bölümü, özellikle insan doğası bağlamında, Marksizmin ahlaki içerimlerine yoğunlaşıyor. Bu konu İngilizce konuşulan dünyanın felsefecileri arasında şiddetli tartışmalara yol açmıştı. Tartışmalarda iki yaklaşım görülür: Bazıları “insan doğası” kavramını reddederek, Marksizmin bir tür “özcülük-karşıtı” ya da “anti-hümanizm” olduğunu iddia eder. Diğerleri tersine, Marksizmin evrensel insan doğası kavramında, onun toplumsal kuramının temelleri ve eleştirel değerleri adına, ısrarcı olunmasından yanadır. Katılmadığım nokta sadece iki seçeneğin varsayılmasıdır. Marksizm her ikisinden de farklıdır. O, insan doğasının tarihsel bir açıklamasını içerir. İhtiyaçlarımız, güçlerimiz

ve kapasitelerimiz sabit ve evrensel değildir; toplumsal ve tarihsel olarak evrim geçirir. Böylesi bir değişim rastlantısal değildir; insanın karakterinin esas unsuru ve doğamızın bir parçasıdır. Dahası, bu değişimin yönü ileriye doğrudur.

Bu düşüncelerin ne ahlaki görecelilik, ne de savunulamaz tür bir evrenselcilik olduğunu; hümanist ahlaki görüşün tarihsel bir biçimi olduğunu gösteriyorum. Bunun Marksist toplumsal eleştirinin niteliğine ilişkin önemli içerimleri vardır. Bundan, kapitalizmin, tarihsel gelişimin zorunlu bir aşaması olduğu anlamı çıkmaktadır; dolayısıyla yalnızca göreceli olarak değerlendirilebilir. Kapitalizm, daha önceki aşamalarla kıyaslandığında, bazı önemli açılardan ilerici bir gelişmedir. Daha yüksek bir aşamanın koşulları kendi içinde oluşmaya başlayınca, gelişmeye ayak bağı olur ve bu durum onu eleştirmeye davetiye çıkarır.

Bazen bu görüşün doğal olarak muhafazakâr olduğu, Marx'ın kapitalizmin eleştirisini açıklayamayacağını söyleyenler olmuştur. Kapitalizmi mahkûm etmek yerine, onun “zorunlu bir aşama” olduğu ileri sürülerek onun savunulduğu iddia edilmiştir. Bu, ancak bir yere kadar doğrudur. Geleneksel toplumsal biçimlerdeki belirli görelî ve erken koşullarda, kapitalizm belli açılardan bireysellik, eşitlik ve özgürlük lehine bir güç olabilir. Ama bu, yalnızca toplumsal gelişimin bir aşamasıdır; değeri görelî ve sınırlıdır. Gelişme ilerledikçe artık ilerici olmaktan çıkar ve bu terimlerle eleştirilebilir.

Tabii, kapitalizmin geleneksel toplumların üstünde yıkıcı etkileri olduğu, insanları yerinden yurdundan kopardığı ve büyük acılara yol açtığı da doğrudur. Bunun ötesinde, daha önceki koşullarda görülmeyen, yeni baskı ve sömürü biçimleri getirmiştir. Bütün bunları göz ardı etmek ya da kapitalizmi iyi huylu ya da yararlı göstererek haklı bulmak söz konusu değildir. Amacım, Marksizmin, toplumsal değişimi anlamak, açıklamak, etkilerinin doğru ve gerçekçi bir değerlendirmesini yapmak için bir çerçeveyi sunduğunu göstermektir.

Kitabımın Türkiye’deki yeni okurlarla buluşmasından mutluluk duyuyorum. Öne sürdüğüm düşüncelerin Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke açısından özellikle ilgi çekici olabileceğini umuyorum. 2005’te Boğaziçi Üniversitesi’nde Hegel ve Marx üstüne bir ders verme şansım olmuştu. Öğrencilerin, Marksizm hakkındaki bilgi düzeylerinden gerçekten çok etkilendim. Britanya ya da ABD’de karşılaştığım öğrencilere kıyasla, Türkiye’deki öğrencilerin bilgileri hem daha derinlikli, hem de çok daha kapsamlıydı. Umarım bu kitabım Türkiye’de tanıdığım öğrenciler gibi bilgili, zeki ve toplumlarına duyarlı okurlarca okunur ve tartışılır.

Son otuz yıldır sürekli olarak Marksizmin çürütüldüğü; modern toplumun yegâne mümkün biçiminin kapitalizm ve serbest piyasa olduğu söyleniyor. Dünya kapitalizminin son krizi bu söylemlerin yanlışlığını açıkça göstermektedir. Marx’ın tanımladığı, kapitalizmin sorunları ve çelişkileri sürüyor ve Marx bunların kapsamlı ve derinlikli analizi bakımından önemini koruyor. Marx’ın düşüncelerinin anlaşılması, şimdi her zamankinden daha da önemli.

Bu kitaptaki birçok bölüm daha önce ayrı makaleler olarak yazıldığı için her bölümün kendi başına bir bütünlüğü var. Tabii bu aynı zamanda, bölümler arasında bazı çakışmalar ya da tekrarlar olabileceği bir durumu da ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, bütün bölümlerde savların sürekliliği ve bütünselliği izlenebilir; en azından böyle okunacağını umuyorum.

Sean Sayers

Canterbury, Mart 2009

ÖNSÖZ

Bu kitapta, Marx'ın ve Hegel'in tarih anlayışının toplumsal ve ahlaksal imalarından bazılarını belirlemeye çalışıyorum. Kitap uzun bir yazma sürecinin ürünü olmasına karşın, hâlâ deneme niteliğini koruduğunun ve araştırma geliştirme aşamasında olduğunun farkındayım. Kitap, sabit ve bitmiş bir kuramdan çok, bir dizi ara sonucu kayda geçiriyor. Daha iyi zamanlarda ve daha anlayışlı bir entelektüel iklimde bu sorunlar üstünde çalışmalarımı sürdürmeyi umuyorum.

Bu kitabı yazma sürecinde birçok kişinin değerli yardımlarını ve teşviklerini gördüm. Yıllarca içinde yer aldığım Hegel okuma grubunun adlarını sayacağım üyelerine, sağladıkları entelektüel teşvik ve destek için özellikle teşekkür ederim: Chris Arthur, Andrew Chitty, Filio Diamanti, Susan Easton, David Lamb, Joe McCarney ve Joan Saffran'a. Yıllarca getirdikleri yorumlar ve eleştiriler için, öğrenci kuşaklarına; David McLellan, Tony Skillen, Richard Norman, Anne Seller ve Simon Glendinning de dahil, meslektaşlarıma; ve dostlarıma, özellikle George Markus, Danny Goldstick, Peter Caws ve Caroline New'a da minnettarım. Müsveddelerin bir bölümünü neşeyle ve beceriyle bilgisayara geçirdiği için Carole Davies'e de teşekkür etmek isterim. Bana her türlü yardımı ve desteği veren karım Janet'e özel bir minnet borcum var. Bu fikirlerin özgün ilham tohumlarını yıllar önce annem Tana Sayers ekti, bu kitabı onun anısına adıyorum.

Canterbury,
Ekim 1997

TEŞEKKÜRLER

Bu kitabın bazı bölümleri, aşağıda belirtildiği gibi, önceden yayınlanmış yazıların gözden geçirilmiş biçimleridir. Bunlar, ilk basımını gerçekleştiren yayıncılardan izin alınarak yayınlanmıştır.

Bölüm 2: “Daha Yüksek ve Daha Aşağı Hazlar”, B. Lang, W. Sacksteder ve G. Stahl’da (der.), *The Philosopher in the Community*, Lanham, MD: University Press of America, 1984, s. 112-29.

Bölüm 3: “Çalışma Gereksinimi”, *Radical Philosophy* 46, 1987, s. 17-26.

Bölüm 4: “Çalışma, Boş Zaman ve İnsan Gereksinimleri”, *Thesis Eleven* 14, 1986, s. 79-96.

Bölüm 6: “Gerçek ve Akılcı”, D. Lamb’da (der.), *Hegel and Modern Philosophy*, Oxford: Groom Helm, 1987, s. 143-60.

Bölüm 7: “Analitik Marksizm ve Ahlak”, *Canadian Journal of Philosophy*, ek cilt no. 15, 1989, s. 81-104.

Bölüm 8: “Ahlaksal Değerler ve İlerleme”, *New Left Review* 204, 1994, s. 67-85.

Ek: “Gorz’un Çalışma ve Özgürleşme Konusundaki Görüşleri”, *Radical Philosophy* 58, 1991, s. 16-19.

Kısım I

ÇALIŞMA VE
İNSAN DOĞASI
